

Література

1. Артамонова Н. С. Визначення рівня економічної безпеки підприємства задля забезпечення ефективного адміністрування [Електронний ресурс] / Н. С. Артамонова, А. В. Атрашкова // Економіка : реалії часу : [електрон. журн.], 2012. – № 1. – С. 19-23. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No1/19-23.pdf>
2. Блажевич О. Г. Фінансова безпека організацій рекреаційної сфери / Ю. М. Воробйов, О. Г. Блажевич // Науковий вісник : фінанси, банки, інвестиції, 2010. – № 2 (7). – С. 12-19.
3. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств : проблеми теорії і практики: [монографія] / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 184 с.
4. Довбня С. Б. Діагностика економічної безпеки підприємства як інструмент визначення напрямків його інноваційного розвитку / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // Економічний вісник НГУ, 2008. – № 3. – С. 36-42.
5. Корецький Б. М. Діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання в транзитивній економіці / Б. М. Корецький // Наукові записки Тернопільського національного економічного університету, 2006. – № 15. – С. 74-77.
6. Рибнікова Н. О. Діагностика стану економічної безпеки підприємства за методом кореляційної адаптометрії : показники та об'єкти оцінки / Н. О. Рибнікова // Науковий вісник ЛНТУ України. – Львів, 2011. – Вип. 21.6. – С. 294-300.
7. Хома І. Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства : [монографія] / І. Б. Хома. – Львів : НУЛП, 2012. – 504 с.
8. Чирва Ю. Є. Оцінка економічної безпеки цукропереробного підприємства на основі інтегральної моделі / Ю. Є. Чирва, О. М. Нестеренко // Бізнес-Інформ, 2012. – № 8. – С. 67-69.

УДК 65.012.8 (477)

О.М. Ляшенко
*доктор економічних наук, професор,
вчений секретар Національного інституту
стратегічних досліджень*

Аудит як функція управління економічною безпекою суб'єкта господарювання

У статті розглянуто сутність і призначення аудиту безпеки суб'єкта господарювання. Сформульовано теоретико-методичні засади аудиту безпеки як функції управління економічною безпекою.

Ключові слова: економічна безпека суб'єкта господарювання, аудит, управління економічною безпекою, аудит безпеки, організаційно-методичне забезпечення аудиту безпеки.

А.Н. Ляшенко
*доктор экономических наук, профессор,
ученый секретарь Национального института
стратегических исследований*

Аудит как функция управления экономической безопасностью субъекта хозяйствования

В статье рассмотрены сущность и назначение аудита безопасности субъектов хозяйствования. Сформулированы теоретико-методические основы аудита безопасности как функции управления экономической безопасностью.

Ключевые слова: экономическая безопасность субъекта хозяйствования, аудит, управление экономической безопасностью, аудит безопасности, организационно-методическое обеспечение аудита безопасности.

O. Liashenko
*Doctor in Economics, Professor, Scientific Secretary,
National Institute for Strategic Studies*

Audit as a Function of Business Entity Economic Security Management

The article examines the nature and purpose of security audit of business entity. The theoretical and methodological foundations of security audit as a function of economic security management are formulated.

Keywords: business entity economic security, audit, economic security management, security audit, organizational and methodological provision of security audit.

Постановка проблеми

Розроблення ефективних запобіжних заходів з протидії негативним чинникам екзогенного та ендогенного впливів не може спиратися лише на інтуїтивні припущення та суб'єктивні оцінки. Організація надійної системи економічної безпеки суб'єкта господарювання вимагає цілеспрямованих управлінських дій з боку керуючого персоналу. Невід'ємною частиною процесу управління економічною безпекою виступає контроль-аналітична складова, функціональне завдання якої, насамперед, полягає в оцінці ефективності вжитих заходів з безпеки. Тому важливого значення набуває проблема вибору форми контролю в процесі управління економічною безпекою суб'єкта господарювання, що враховувала б специфіку та індивідуальні риси системи економічної безпеки окремого господарюючого суб'єкта і сприяла підвищенню рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Світова практика доводить, що у сфері економічних відносин превалюючою формою контролю є аудит. Питання теоретико-методичного та організаційного забезпечення аудиту як провідної форми контролю широко висвітлені в працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Однак проблематика аудиту безпеки суб'єкта господарювання на сьогодні в наукових джерелах практично не порушується. У працях С.О. Олійника [1], К.О. Кіліцінської [2] обґрунтовується роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства. У роботах науковців І.Д. Голяш, С.І. Саченко [3] досліджуються питання використання результатів аудиту для вдосконалення системи захисту інформації підприємства. У своїх дослідженнях О.Л. Коробчинський [4] розглядає питання аудиту як методичного прийому для організації дієвої системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Аналіз літературних джерел засвідчує поодинокий розгляд науковцями проблеми аудиту безпеки суб'єкта господарювання. Більш потужні спроби розв'язання цього питання спостерігаються в практичній площині. На сьогодні більшість підприємницьких структур, що надають послуги у сфері забезпечення

безпеки підприємницької діяльності, пропонують клієнтам послуги з аудиту безпеки, зокрема, у галузі застосування інформаційних технологій. Однак такі послуги мають характер контролю стану технічної системи та стандартів доступу до інформації. У цілому ж для оцінки ефективності системи економічної безпеки суб'єкта господарювання прийоми аудиту практично не застосовуються.

Отже, на сьогодні проблема аудиту безпеки суб'єкта господарювання як функції управління економічною безпекою перебуває на стадії розроблення та не є остаточно розв'язаною. Складність проблеми зумовлена тим, що такі дослідження вимагають одночасної компетентності дослідників як в аудиті, так і в проблематиці економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення теоретико-методичних засад аудиту безпеки як функції управління економічною безпекою суб'єкта господарювання.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- з'ясування сутності та призначення аудиту як функції управління економічною безпекою суб'єкта господарювання;
- визначення мети та завдання аудиту безпеки суб'єкта господарювання;
- формулювання основних етапів і процедури здійснення аудиту безпеки суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Аудит як форма контролю має багатовікову історію. Сучасні підходи до визначення сутності аудиту узагальнені в Міжнародних і Національних стандартах аудиту. Наприклад, у Міжнародних стандартах аудиту подано таке визначення аудиту: «Аудитом називають систематичний процес об'єктивного збору і оцінки свідчень про економічні дії і події з метою встановлення ступеня відповідності цих тверджень встановленим критеріям, надання результатів перевірки зацікавленим користувачам» [5]. Таке широке тлумачення аудиту дає змогу передати багатогранні цілі, яких може досягти аудит, і різноманітність предметів дослідження, на яких може бути зосереджена увага аудитора в процесі конкретної аудиторської діяльності. У процесі аудиту компетентна незалежна особа збирає та оцінює інформацію, що стосується конкретного економічного суб'єкта, з метою встановлення і відображення у звіті ступеня відповідності цієї інформації встановленим критеріям.

Безперечно, здійснення аудиту є важливим чинником забезпечення безпеки підприємства, оскільки дає змогу одержати неупереджені результати про об'єкт, який підлягає аудиті. Тривалий час розуміння ролі аудиту стосовно безпеки підприємства зводилося до безпеки інформації, що суттєво звужувало таку роль. Наразі в найширшому розумінні аудит безпеки (Security Audit) розглядається як послуга, призначена для перевірки на наявність уразливостей системи безпеки підприємства (в основному – у галузі використання веб-ресурсів). Таке визначення є суто прикладним.

Розуміння аудиту економічної безпеки підприємства дотепер чітко не визначено і здебільшого ототожнюється з незалежною перевіркою виробничої та фінансово-господарської діяльності, формулювання думки незалежного експерта (аудитора) щодо стану безпеки підприємства в цілому. Результати такого аудиту повинні задовольняти потреби внутрішніх користувачів інформації суб'єкта господарювання, зокрема, керівництво та управлінський персонал, на який покладено відповідальність за створення та функціонування системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта.

Авторська позиція щодо аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства зводиться до розуміння такого аудиту як системи заходів зовнішнього незалежного (неупередженого) оцінювання результатів функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Отже, відправним пунктом при формування теоретичного базису аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства як форми контролю виступає визначення його предмета. Виходячи із загального положення про предмет науки, визначення предмета аудиту безпеки і його змісту потребує системного підходу, тобто повинно охоплювати економічні, організаційні, інформаційні, технічні, технологічні та інші характеристики господарської діяльності суб'єкта господарювання. Аудит як функція управління економічною безпекою підприємства виявляє вразливі зони системи економічної безпеки, визначає її ефективність, досліджує організацію виробництва, планування, збереження фінансових ресурсів, дотримання технологічної та трудової дисципліни виконання договірних відносин у межах окремого господарюючого суб'єкта. Таким чином, предметом аудиту безпеки є господарська діяльність, її економічні, організаційні, інформаційні, техніко-технологічні та інші характеристики, що перебуває у сфері аудиторської оцінки.

Метою аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства є об'єктивна оцінка рівня захищеності суб'єкта господарювання та розроблення рекомендацій щодо зниження негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. Завданнями такого аудиту є:

- виявити вразливі зони в наявній системі економічної безпеки суб'єкта господарювання;
- з'ясувати причини нездатності системи економічної безпеки попереджати потенційні та нівелювати реальні загрози;
- з'ясувати наявні можливості й ресурсні обмеження суб'єкта господарювання;
- оптимізувати систему економічної безпеки шляхом зниження витрат на підтримку її функціонування та підвищення рівня ефективності.

Виконання означених завдань аудиту безпеки досягається шляхом застосування відповідних методичних прийомів. В основу дослідження складних систем, до яких належить аудит, покладено діалектичний метод, що передбачає вивчення явищ у природі та суспільстві у взаємозв'язку та взаємозалежності, у єдності та боротьбі протилежностей, що відображають об'єктивні закони дійсності. Загальними прийомами дослідження аудиту в межах діалектичного методу виступають дедуктивні та індуктивні прийоми. У практичній діяльності аудит як функція управління економічною безпекою підприємства характеризується сукупністю прийомів, за допомогою яких досліджується стан об'єктів, що вивчаються. Ці методи можна об'єднати в такі групи:

- прийоми першої групи дають змогу визначати кількісний і якісний стан об'єкта;
- друга група прийомів дає можливість визначити відхилення дійсного стану об'єкта від діючих норм і нормативів та інших правил;
- прийоми третьої групи пов'язані з оцінкою стану об'єкта в минулому, теперішньому й майбутньому [6, с.45].

Методи, що застосовуються в практичній діяльності, поділяють на методичні прийоми проведення аудиту безпеки і методичні прийоми його організації.

Аудит як функція управління економічною безпекою підприємства передбачає таку послідовність дій (табл. 1).

Етапи проведення аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства

Етапи аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства		
підготовча	основна	завершальна
- ознайомлення із суб'єктом господарювання та з'ясування особливостей його діяльності; - формування команди аудиторів і визначення конкретних строків роботи; - визначення обсягу та масштабу аудиту безпеки; - затвердження плану та програми аудиторської перевірки	- загальний аналіз стану економічної безпеки суб'єкта господарювання за окремими об'єктами аудиту безпеки; - збір і перевірка статистичних даних і результатів інструментальних вимірів небезпек і загроз; - складання звіту про результати перевірки за окремими функціональними складовими системи економічної безпеки господарюючого суб'єкта	- узагальнення та документування результатів перевірки; - розроблення рекомендацій для управлінського персоналу для ліквідації вузьких місць і недоліків у забезпеченні економічної безпеки суб'єкта господарювання

Джерело: сформульовано автором на підставі [6; 7; 8]

На підготовчому етапі виконується планування аудиту, основний етап передбачає збір аудиторських доказів щодо оцінки стану економічної безпеки підприємства, на завершальному етапі узагальнюється думка аудитора стосовно відповідності системи економічної безпеки підприємства встановленим критеріям, розробляються рекомендації, спрямовані на підвищення рівня захищеності підприємства від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Програма аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства включає:

- аутентифікацію наявних загроз (Authentication);
- ідентифікацію рівня захищеності суб'єкта господарювання (Information Disclosure);
- передбачення логічних атак (Logical Attacks).

Для виконання кожного завдання програми слід сформулювати аудиторські процедури, характеристику яких узагальнено в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика процедур аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства

Завдання аудиту	Аудиторські процедури до розгляду
1	2
аутентифікація наявних загроз (Authentication)	<i>З метою виявлення можливих втрат ознайомитися:</i> - з технологічними процесами, що застосовує суб'єкт господарювання; - з політикою управління персоналом; - з організацією системи охорони приміщень суб'єкта господарювання згідно з прийнятним розподілом за зонами охорони; - з організацією приймання, руху та зберігання товарно-матеріальних цінностей; - з системою контрольно-пропускового режиму в зоні та приміщення, що мають особливий статус; - з системою безпеки інформаційних ресурсів; - зі станом виконання договірних відносин між підприємством і його контрагентами

1	2
ідентифікація рівня захищеності суб'єкта господарювання (Information Disclosure)	<i>1. Виконати опис зовнішнього периметра захищеності суб'єкта господарювання:</i> - визначити найбільш уразливі місця в зовнішньому периметрі щодо несанкціонованого проникнення та крадіжок товарно-матеріальних цінностей; - ознайомитися з технічним оснащенням контрольно-пропускних пунктів транспортних засобів з метою недопущення крадіжок; - оглянути місця розвантаження/навантаження товару, паркування транспортних засобів щодо їх оснащення та захисту від можливих втрат. <i>2. Оцінити захищеність будівель і приміщень суб'єкта господарювання згідно з прийнятим розподілом за зонами охорони:</i> - перевірити наявність закріплення приміщень підприємства за зонами охорони; - оцінити інженерно-технічну захищеність будівель і приміщень; - проаналізувати ефективність встановленої системи охоронної та тривожної сигналізації та системи охоронного телебачення; - проаналізувати ефективність технічної системи контролю та управління доступом в зони та приміщення, що мають особливий статус; - проаналізувати ефективність технічної системи захисту товарно-матеріальних цінностей від крадіжок і контролю облікових операцій; - оцінити систему охоронної-пожежної сигналізації та системи пожежогашіння; - оцінити стан функціонування систем життєзабезпечення (енерго-, водо-, теплозабезпечення, системи кондиціонування й вентиляції). <i>3. Проаналізувати:</i> - документацію, що регламентує внутрішній об'єктний і пропускний режими; - існуючі обмеження для різних категорій персоналу щодо допуску в окремі службові приміщення; - узгодженість розпорядку дня роботи співробітників підприємства за різними категоріями; - порядок проходу на територію підприємства всіх категорій співробітників, в'їзду та виїзду службового та особистого транспорту; - порядок вивезення з території підприємства матеріальних цінностей, пустої тари, відходів і сміття; - порядок зберігання та користування кодами доступу, замками, ключами від приміщень суб'єкта господарювання; - порядок здачі службових і технологічних приміщень під охорону; - організацію взаємодії охорони з адміністрацією об'єкта, керівниками структурних підрозділів, персоналом суб'єкта господарювання.
передбачення логічних атак	Оцінити та розрахувати рівень захищеності підприємства за видами загроз Оцінити ступінь вразливості підприємства від загроз за кожною зоною вразливості

Джерело: складено автором за матеріалами [1-8]

Організація аудиту як функції управління економічною безпекою підприємства можлива за однією з двох форм: залучення сторонніх фахівців або створення відповідної служби внутрішнього аудиту в структурі самого суб'єкта господарювання. Кожна з цих форм має свої переваги та недоліки. Проаналізувавши останні господарюючий суб'єкт повинен зробити свій вибір. Перевагами зовнішнього аудиту є, насамперед, високий рівень фахівців з огляду на їхню професійну діяльність у сфері аудиту. До недоліків слід віднести необхідність оплати отриманих послуг з аудиту безпеки, що створює додаткові витрати в діяльності суб'єкта господарювання та є предметом для роздумів щодо їхньої доцільності. На користь застосування саме зовнішніх процедур аудиту як функції управлін-

ня економічною безпекою підприємства свідчить усталена практика дотримання професійних етичних норм, а саме: об'єктивність у ставленні аудитора до предмета аудиту та вимога суворої конфіденційності до всієї без винятку інформації, отриманої в ході аудиту.

Висновки

Аудит є дієвою функцією управління економічною безпекою підприємства. Запропоновані послідовність етапів проведення аудиту безпеки та перелік аудиторських процедур дають змогу оцінити стан економічної безпеки суб'єкта господарювання та надати рекомендації стосовно підвищення рівня його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. До подальших наукових розвідок повинні належати кваліметричні рамки проведення аудиторських процедур щодо результатів управління економічною безпекою підприємства в цілому та функціональних складових системи економічної безпеки суб'єкта господарювання зокрема.

Література

1. Олійник С. О. Внутрішній аудит у системі економічної безпеки підприємства / С. О. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nvnauc_econ_2013_181\(3\)_42.pdf](http://www.nvnauc_econ_2013_181(3)_42.pdf)
2. Каліцінська К. О. Роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства / К. О. Каліцінська // Серія : Економіка та підприємництво, 2011. – № 3. – С. 136–139.
3. Голяш І. Д. Аудит безпеки підприємства у сфері застосування інформаційних технологій / І. Д. Голяш, С. І. Саченко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип. 1 (22). – С. 90–94.
4. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 41–45.
5. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2013 року / К. : Міжнародна Федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf
6. Гордієнко Н. Т. Аудит : методика і організація : Навчальний посібник (для студентів економічних спеціальностей). У 2 частинах / Н. Т. Гордієнко, О. В. Харламова, М. Ю. Карпенко. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 452 с.
7. Аренс А. Аудит : Пер. с англ.; Гл. редактор сериї проф. Я.В. Соколов / А. Аренс, Дж. Лоббек. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 560 с. : ил. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
8. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 540 с.

УДК 338.001.36:378

Л.П. Снігур
добувач,
кафедра управління фінансово-економічною безпекою,
Університет економіки та права «КРОК»

Сутність і зміст економічної безпеки освітніх установ

У статті розглянуто поняття «економічна безпека освітніх установ», сутність і зміст останньої. Проведено систематизацію загроз, що притаманна економічній без-